

I. Rys historyczny¹

Polonistyka północnoamerykańska stała się w ostatnich latach przedmiotem licznych opracowań i dyskusji. Wymienić tu należy przede wszystkim specjalny numer czasopisma „Postscriptum” zredagowany przez Piotra Wilczka i zatytułowany *Polonistyka w Ameryce Północnej* (2001, nr 37–38), publikację zbiorową w opracowaniu Haliny Filipowicz, Andrzeja Karcza i Tamary Trojanowskiej pt. *Polonistyka po amerykańsku. Badania nad literaturą polską w Ameryce Północnej (1990–2005)* oraz nie mniej liczne artykuły w periodykach naukowych, gazetach, a także w internecie. Autorzy dają przegląd obecnego stanu nauczania języka polskiego i literatury na uniwersytetach amerykańskich i kanadyjskich, próbują określić jego miejsce w ogólnym systemie szkolnictwa, a także zarysowują prognozy na najbliższą przyszłość. Pomijają jednak przedstawienie tego, co jest niezbędne dla ujęć syntetycznych, mianowicie szerszego tła historycznego.

W książce tej opisuję powstanie i rozwój polonistyki w Ameryce Północnej w ciągu przeszło stu lat swego istnienia, najważniejsze ośrodki uniwersyteckie oraz główne osiągnięcia jej przedstawicieli. Trzeba tutaj bowiem stwierdzić, że rozwój polonistyki akademickiej był związany z historią polskiej emigracji w Ameryce Północnej, a szczególnie z rozwojem polskiego szkolnictwa podstawowego i średniego. Nastąpił on głównie po roku 1848, kiedy rozpoczęła się masowa emigracja Polaków z terytoriów

¹ We wstępnych spisach zawartych w tej pracy podaję nazwiska naukowców i tłumaczy ze Stanów Zjednoczonych i Kanady. Na ogół naukowcy i tłumacze spoza Ameryki Północnej nie zostali uwzględnieni na tych listach (oprócz polonistów z kraju), chociaż kilku z nich okresowo pracowało lub ogłaszało swe prace w Stanach Zjednoczonych lub Kanadzie. Uwagi i komentarze proszę wysyłać na adres: mikos@uwm.edu.

Wyrażam wdzięczność Profesorowi Jerzemu Świąchowi za krytyczną ocenę tekstu i pozytywne uwagi.

dawnej Rzeczypospolitej. Emigrację dzieli się odtąd na tzw. starą emigrację, która osiedliła się w Stanach Zjednoczonych przed rokiem 1880 i nową, obejmującą okres do roku 1914. Był to czas tworzenia i organizowania instytucji polsko-amerykańskich, takich jak parafie, szkoły, organizacje kulturalne, pisma itp.

Pierwsze szkołki polskie w Ameryce zostały założone w osiedlu Panna Maria w Teksasie w roku 1866² i w parafii św. Stanisława w Milwaukee w roku 1868³. Pierwszą regularną polską szkołę z nauczaniem języka polskiego założył 3 grudnia 1874 w miejscowości Polonia w stanie Wisconsin ksiądz Józef Dąbrowski, korzystając z pomocy pięciu Sióstr Felicjanek, pierwszych polskich zakonnice w Ameryce. Ks. Dąbrowski założył także drukarnię i wydał *Kalendarz Polski Katolicki dla Ludu Polskiego w Ameryce* (1872) oraz kilka pierwszych podręczników, jak *Książka do Czytania dla Szkoł Polskich w Ameryce* (1877) i *Geografia dla Szkoł Polskich w Ameryce* (1879)⁴. Z inicjatywy ks. Dąbrowskiego powstał w 1882 r. ośrodek SS. Felicjanek w Detroit, gdzie przygotowywano kandydatki do nowicjatu, kładąc też specjalny nacisk na program nauczania w szkołach parafialnych⁵.

² E.J. Dworczyk, *The First Polish Colonies of America in Texas*, San Antonio, 1936, 42. Należy tutaj wspomnieć, że Marcin Rosienkiewicz, który był profesorem w Liceum w Krzemieńcu, otworzył w Filadelfii w 1834 roku pierwszą szkołę nauki angielskiego dla polskich emigrantów. Ogłosił także drukiem kieszonkowy podręcznik pod tytułem *Dialogues to Facilitate the Acquisition of the English Language by the Polish Emigrants*, Philadelphia, John Young, 1834, w którym użył języka polskiego po raz pierwszy w Ameryce (Sister M. Liguori Pakowska, *The First Polish Book Printed in the United States*, „Polish American Studies”, V, 1–2, 1948, 4).

³ A.C. Waligorski, *St. Stanislaus Parish*, in: Thaddeus Borun, *We, the Milwaukee Poles*, Milwaukee, 1946, 4. Utrzymywano także, iż „[t]he first Polish school in the United States was opened by the Sisters of Notre Dame at St. Stanislaus Parish, Milwaukee, Wisconsin, on September 8, 1868” (Sister M. Nobilis, *The First Polish School in the United States*, „Polish American Studies”, IV, 1–2, 1945, 1–5). Stwierdzano też, że: „[t]he first teacher in the school was Sister Tyta, who, incidentally, was also the first Polish religious teacher in America” (*Diamond Jubilee Album*, St. Stanislaus, Milwaukee, 1866–1941, 60).

⁴ S. Sluska, *Polish Language Teaching in America*, „Polish American Studies”, VIII, 1–2, 1951, 29–34. Osiągnięcia polsko-amerykańskich wydawców i drukarzy zasługują na osobne opracowanie. W opisie prężnej działalności wydawniczej w Chicago znajdujemy informacje, że liczba zamówień w jednym miesiącu (luty 1913) w wydawnictwach Władysława Dyniewicza i Smulskiego sięgała 70000 egzemplarzy *Elementarza* i 80000 *Pierwszej Czytanki*, *Drugiej Czytanki* i *Trzeciej Czytanki*. Od 1903 do 1933 drukarnie w Chicago wydawały rocznie od 375000 do 400000 polskich książek (H. Chrzanowska, *Polish Book Publication in Chicago*, „Polish American Studies”, IV, 1–2, 1947, 37–39).

⁵ J. Swastek, *Michigan's Foremost Polish Priest*, „Poles in Michigan”, vol. I., Detroit, The Glow Press, 1953, 32–33; A. Syski, *Ks. Józef Dąbrowski: monografia historyczna*, Orchard Lake, MI,

Do roku 1882 Polacy założyli w sumie 50 szkół parafialnych, do których uczęszczało 14500 uczniów⁶. W roku 1914 było już 395 takich szkół, w których uczyło się 128540 dzieci. W tym samym czasie, w kilku szkołach średnich, np. w szkołach św. Stanisława Kostki w Chicago i Franciszkanów w miejscowości Pulaski w stanie Wisconsin, około 500 uczniów uczyło się języka polskiego⁷. W roku 1930 Polacy skupiali się już wokół 802 parafii, prowadząc 559 szkół, z około 600 nauczycielami i 320000 uczniów⁸. W roku 1948 było 568 polskich parafialnych szkół podstawowych ze 180000 uczniów i 68 parafialnych szkół średnich z 12000 uczniów⁹.

Po drugiej wojnie światowej szkoły polskie zaczęły się szybko amerykanizować. Powodem tego był stopniowy zanik świadomości etnicznej wśród polskiej społeczności oraz polityka rządu Stanów Zjednoczonych, zapoczątkowana w roku 1924, ograniczająca znacznie przyływ imigracji, szczególnie grup słowiańskich. Chociaż w roku 1957 było wciąż jeszcze 200000 dzieci uczących się w polskich szkołach parafialnych, to już na początku lat 60. szkoły te zaczęto powoli zamykać¹⁰.

Panuje na ogół zgodna opinia, że poziom nauki w polskich szkołach parafialnych nie był zbyt wysoki¹¹. Nauczycielom brakowało solidnego przygotowania do zawodu, klasy były przepelnione, a biblioteki słabo zaopatrzone w książki i materiały pomocnicze. I. Kowalski podsumował ogólną sytuację w 1897 roku w słowach: „w szkołach parafialnych dzieci nabyły podstawowe umiejętności czytania i pisania po polsku, nauczyły się na pamięć parę wierszy i garść podstawowych wydarzeń historycznych, przeważnie kilku życiorysów znanych postaci”¹².

Seminarium Polskie, 1942. Autor nazywa Józefa Dąbrowskiego „ojcem szkolnictwa” i „polskiego katolickiego duszpasterstwa” (115).

⁶ K. Domagalski, *W sprawie szkół polskich*, „Zgoda”, 1888, 46. Szczegółowy opis polsko-amerykańskich i niemiecko-amerykańskich szkół katolickich oraz niemiecko-amerykańskich szkół luteranckich można znaleźć w książce D. Praszalowicz, *Amerykańska etniczna szkoła parafialna. Studium porównawcze trzech wybranych odmian instytucji*, Wrocław, Ossolineum, 1986.

⁷ A. Kuzniewski, *Boot Straps and Book Learning: Reflections on the Education of Polish Americans*, „Polish American Studies”, XXXII, 2, 1975, 5–26.

⁸ W. Gąsiorowski, *Ach, te „chamy” w Ameryce*, Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1935, 84.

⁹ S. Słuska, *Polish Language Teaching...*

¹⁰ A. Kuzniewski, *Boot Straps...*, 26.

¹¹ W. Rylski, *W sprawie ujednostajnienia i podniesienia polskich szkół parafialnych w Ameryce*, w: S. Klau-dyn, red., *Sprawa polska w Ameryce Północnej*, Chicago, 1912, 139–148.

¹² I. Kowalski, *Słownko o naszych szkołach parafialnych*, Chicago, 1897, 7.

Trzeba jednakże zauważyć, iż mimo tych ograniczeń polskie szkoły parafialne przyczyniły się w głównym stopniu do podtrzymania kontaktu dzieci z językiem, religią i narodowym dziedzictwem kulturowym przodków. Szkoły te powstały dzięki olbrzymim społecznym i dobrowolnym wysiłkom polskich organizacji, które pomagały nie tylko w nauczaniu, lecz także w wychowaniu wielu pokoleń młodzieży.

Próbowano też wielokrotnie reformować, unowocześniać i pogłębiać wykształcenie polskich dzieci oraz wzywano do zorganizowanej akcji mającej na celu szerzenie nauki i stworzenie uniwersytetu polskiego, polskiej *Almae Matris*¹³. Wytrwale wysiłki pedagogów, zarówno świeckich, jak i kościelnych, przyniosły wreszcie pomyślne wyniki. W roku 1885 ks. Dąbrowski założył pierwsze polskie seminarium pod wezwaniem św. św. Cyryla i Metodego w Detroit, z łaciną, polskim i angielskim jako językami wykładowymi. W 1909 r. przeniesiono je do Orchard Lake w Michigan, w r. 1972 przemianowano na St. Mary's College¹⁴, zaś w 2003 włączono do Madonna University. W 1912 r. Polish National Alliance otworzyło Alliance College w Cambridge Springs w Pensylwanii, które działało do 1988 roku¹⁵.

Chociaż języki obce – najpierw francuski, potem hiszpański i włoski – zostały wprowadzone do programów amerykańskich uczelni w latach 1820–1830, to zainteresowanie językami słowiańskimi, w tym polskim, było w wieku XIX minimalne i ograniczało się do tłumaczeń, w czym brały udział osoby spoza szkolnictwa. Dla przykładu, James Percival (1795–1854), wszechstronny poeta, publikował artykuły na temat polskiej literatury i tłumaczył poezję, zaś Jeremiah Curtin (1835–1906) tłumaczył powieści i nowele Sienkiewicza, Prusa i Orzeszkowej¹⁶.

¹³ W. Kwiatkowski, *Ducha nie gości*, „Gazeta Polska”, 1912, 29.

¹⁴ J. Michnowicz, *America's First Polish College*, „Polish American Studies”, XXI, 2, 1965, 65–89.

¹⁵ J. Miąso, *The History of the Education of Polish Immigrants in the United States*, tłum. L. Krzyżanowski, New York, 1977, 185–190.

¹⁶ C. Manning, *History of Slavic Studies in the United States*, Milwaukee, The Marquette University Press, 1957, 19–21 oraz M.J. Mikoś, *W pogoni za Sienkiewiczem. Z odnalezionych dzienników Almy Curtin*, Warszawa, Constans, 1994. Wybrane bibliografie wczesnych tłumaczeń z literatury polskiej na angielski: E.E. Ledbetter, *Polish Literature in English Translation. A bibliography with a list of books about Poland and the Poles*, New York, W.H. Wilson, 1932; M. Moore Coleman, *Polish Literature in English Translation. A Bibliography*, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1963; B. Taborski, *Polish Plays in English Translations. A Bibliography*, New York, PIASA, 1968; J.J. Maciuszko, *The Polish Short Story in English: A Guide and Critical Bibliography*, Detroit, Wayne

Studia uniwersyteckie poświęcone słowiańskiej historii, językom i literaturom rozpoczęły się w Stanach Zjednoczonych na Uniwersytecie Harvardzkim. Ich założycielem był Archibald Coolidge (1866–1928), profesor historii, projektant i pierwszy dyrektor biblioteki uniwersyteckiej. Coolidge był sekretarzem Poselstwa Amerykańskiego w Petersburgu, przebywał także w Polsce. W r. 1894 rozpoczął pierwsze wykłady z historii północno-wschodniej Europy¹⁷. W 1897 Leo Wiener (1862–1939), polski emigrant z Białegostoku, student medycyny w Warszawie i inżynierii w Berlinie, został zaangażowany na Harvardzie jako pierwszy tytułarny profesor slawistyki. Rozpoczął tu nauczanie języków: rosyjskiego, czeskiego, polskiego, serbo-chorwackiego i staro-cerkiewno-słowiańskiego. Jeden z jego studentów, George R. Noyes (1873–1952), uzyskał w r. 1901 pracę w Berkeley i rozpoczął nauczanie rosyjskiego, a potem języka polskiego i literatury polskiej. W następnych latach Noyes wraz ze swoimi współpracownikami przetłumaczył na angielski wiele utworów Mickiewicza i Kochanowskiego¹⁸. W 1905 r. Uniwersytet Columbia i Uniwersytet Chicago rozpoczęły z kolei naukę języka polskiego, a w 1909 Uniwersytet Notre Dame wprowadził zajęcia z języka polskiego, literatury i historii¹⁹. Głównie na tych uniwersytetach kontynuowano nauczanie języka polskiego do roku 1939. W 1915 r. profesor John Prince założył Wydział Języków Słowiańskich w Uniwersytecie Columbia. Od 1918 r., najpierw M.K. Straszewicz, a potem dr Albert Morawski-Nawench, przyjaciel Reymonta, wykładali język polski. W roku 1925 Arthur P. Coleman, pierwszy Amerykanin niesłowiańskiego pochodzenia, otrzymał doktorat ze slawistyki, zaś w r. 1928 został mianowany wykładowcą w Columbi, poświęcając się nauczaniu języka polskiego²⁰, tłumaczeniu oraz prowadzeniu spisów zajęć z języka polskiego na innych uniwersytetach amerykańskich. Zajęcia te prowadził do r. 1948, rezygnując ze stanowiska w proteście przeciwko nominowaniu Manfreda Kridla,

State University Press, 1968; D. Bilikiewicz-Blanc, T. Szubakiewicz i B. Capik przy współpr. A. Karłowicz, *Literatura polska w przekładach 1981–2004*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, 2005.

¹⁷ C. Manning, *History of Slavic Studies...*, 26.

¹⁸ G.R. Noyes, *Slavic Languages at the University of California*, „Slavonic Review”, XXIII, 1944, 53–60.

¹⁹ R. Kerner, *Slavonic Studies in America*, „Slavonic Review”, III, 8, 1924, 224–258.

²⁰ A.P. Coleman, *Slavonic Studies in the United States, 1918–1939*, „Slavonic Review”, XVII, 50, 1939, 372–382.

rekomendowanego przez Czesława Miłosza, wówczas attaché kulturalnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, na nowo utworzoną katedrę im. Adama Mickiewicza²¹. Inny Polak, Tadeusz Mitana prowadził zajęcia z języka i literatury na Uniwersytecie Michigan w latach 1926–1931, w Alliance College w 1932–1943 i w Wilkes College 1947–1951. Eric P. Kelly, który przebywał w Polsce z Armią Hallera, prowadził po powrocie zajęcia z języka polskiego i tłumaczeń w Dartmouth College i pisał książki dla dzieci, z których najpopularniejszą była *The Trumpeter of Kraków* (1928). Z kolei na Uniwersytecie Wisconsin–Milwaukee dr Marie Królówna z Uniwersytetu Jagiellońskiego uczyła języka polskiego od 1932 do 1934, a po niej Szymon S. Deptuła prowadził zajęcia z języka, literatury i kultury do r. 1971²². W roku 1936 utworzono na Uniwersytecie Wisconsin w Madison pierwszy Wydział Polonistyki w Ameryce (od r. 1942 – Wydział Sławistyki); w roku akademickim 1936/1937 wykładali tam Jerzy Kuryłowicz i Witold Doroszewski, w latach następnych Józef A. Birkenmajer (1937–1939)²³, oraz Edmund Zawacki (1939–1978). W 1928 roku anglista, prof. Roman Dyboski przyjechał do Stanów na zaproszenie Fundacji Kościuszkowskiej, założonej w 1926 r., wygłaszając ok. 600 pogadanek dla Polonii i ok. 100 wykładów akademickich²⁴.

W roku 1927 w uniwersytetach amerykańskich realizowano tylko 18 programów języka polskiego i literatury, a do 1930 ich liczba spadła do 10²⁵. W latach 1940–1942 istniało 19 programów języka polskiego na uniwersytetach amerykańskich: w Uniwersytecie Kalifornii (3), Katolickim Uniwersytecie (2), Columbia (2), Cornell (1), Harvard (1), Smith (2) i Uniwersytecie Wisconsin (8). W tym samym okresie prowadzono 60 kursów języka rosyjskiego, 15 kursów języka czeskiego i 10 staro-cerkiewno-słowiańskiego²⁶. Pomiedzy latami 1937 i 1939 tylko dwa wydzia-

²¹ S.A. Blejwas, *The Adam Mickiewicz Chair of Polish Culture: Columbia University and the Cold War (1948–1954)*, „The Polish Review”, XXXVI, 1991, 3–4, 323–337, 435–450.

²² S.S. Deptuła, *The Department of Polish at the Milwaukee Center of the University of Wisconsin, 1932–1946. A Historical Sketch*, w: T. Borun, *We, the Milwaukee Poles*, Milwaukee, 1946, 145–151.

²³ A.P. Coleman, *Slavonic Studies...*, 382. Józef Birkenmajer, który wykladał w Madison od 1937 do 1939, wrócił do Polski i zginął w walce 26 września 1939. Wiadomość o pracy Jerzego Kuryłowicza na Uniwersytecie Wisconsin-Madison zawdzięczam Halinie Filipowicz.

²⁴ C. Manning, *Polish at the American Universities*, „Poland”, 13, 1932, 489–491.

²⁵ M. Rosenbaum, *Slavonic Studies in America*, „Journal of Higher Education”, XIV, 1943, 9–14.

²⁶ J. Brozek, *Slavic Studies in America. The Present Status*, „Journal of Higher Education”, XIV, 1943, 293–297.

ły slawistyki – w Columbii i na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley – miały uprawnienia do nadawania stopni doktorskich z nauk slawistycznych (przyznano w sumie 43 tytuły doktorskie)²⁷.

Ta początkowa faza nauczania języka polskiego w uczelniach amerykańskich zakończyła się z chwilą wybuchu wojny. Kilku wybitnych naukowców i pisarzy z Polski znalazło schronienie w Stanach Zjednoczonych, w 1942 r. powstała amerykańska filia Polskiej Akademii Nauk, zorganizowana przez Oskara Haleckiego, Jana Kucharzewskiego, Wacława Lednickiego, Bronisława Malinowskiego, Wojciecha Świątosławskiego i Rafała Taubenschläga, później przemianowana na Polski Instytut Naukowy w Ameryce. Rozpoczęto wydawanie „Biuletynu” Instytutu, zaś kilku polonistów, np. Wacław Lednicki, Manfred Kridl i Wiktor Weintraub, znalazło zatrudnienie na uniwersytetach amerykańskich. W roku 1942 powstała Commission for Research on Polish Emigration, której nazwę zmieniono w 1945 r. na Polish American Historical Commission, a w roku 1949 na Polish American Historical Association. Pierwsze wydanie „Polish American Studies” ukazało się w 1944 r., a w 1956 zaczęło ukazywać się pismo „The Polish Review”²⁸. Fundacja Kościuszkowska kontynuowała swoją pracę nad propagowaniem w środowiskach emigrantów kultury polskiej. Sekcja slawistyczna organizacji The Modern Language Association, stworzona w 1922 roku, przekształciła się w 1941 w American Association of Teachers of Slavic and East European Languages. Komitet Studiów Slawistycznych, ustanowiony w 1938, przemienił się następnie, w dekadę później, w American Association for the Advancement of Slavic Studies, a w 1960 w organizację członkowską.

Śledząc sprawozdania Francisa Bolka i Arthura Colemana, możemy się przekonać, że liczba programów polskich w amerykańskich uniwersytetach w okresie powojennym powoli wzrastała. I tak w 1945 roku, według danych zebranych przez Colemana²⁹, zajęcia z języka polskiego odbywały

²⁷ O. Maslenikov, *Slavic Studies in America, 1939–1946*, „Slavonic Review”, XXV, 1946, 528–537.

²⁸ K. Symmons-Symonolewicz, *Polish American Studies, 1942–1970: An Overview*, „Polish American Studies”, XXVIII, 1–2, 1970, 5–19. Historię i misję Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce opisał: T.V. Gromada (ed.), *50th Anniversary, 1942–1992, Polish Institute of Arts and Sciences of America*, New York, PIASA, 1992.

²⁹ A.P. Coleman, *The Teaching of Area and Language Courses in the Field of Slavic and East European Studies. A Directory of U.S. Collegiate Institutions*, „The American Slavic and East European Review”, IV, 1945, 185–208.

się w 17 uczelniach. Bolek, który uwzględniał także studia nauczycielskie, seminaria i szkoły pielęgniarek, wymienił w tym samym roku 32 uczelnie prowadzące zajęcia z języka polskiego³⁰. W roku 1946 według Colemana było takich uczelni 20³¹, zaś według Bolka i Colemana – 48³², w 1948 roku było ich w sumie 28, znów według danych Colemana³³. W roku 1961 Sigmund Słuszka odnotował w swoim sprawozdaniu, że zajęcia z języka polskiego prowadziło 51 uczelni różnych typów³⁴.

W Kanadzie badania przeprowadzone przez Watsona Kirkconnella w 1944 i w 1958 roku oraz przez Williama J. Rose w 1959 wykazały, że w roku 1941 rozpoczęto tam nauczanie języka ukraińskiego na Uniwersytecie Saskatchewan. Ale w latach 1943–1944 już 8 kanadyjskich uczelni prowadziło zajęcia z rosyjskiego, zaś w latach 1947–1948 wprowadzono pierwsze zajęcia z języka polskiego na Uniwersytecie British Columbia³⁵.

Sprawozdanie „Polish Language and Polish Area Course Offerings at Colleges and Universities in the United States” z r. 1970, opublikowane przez Center for Polish Studies and Culture w Orchard Lake, wymienia 50 uczelni amerykańskich z językiem polskim jako przedmiotem studiów w latach 1969–1970. Małgorzata Pruska-Munk na podstawie informacji uzyskanych od „niektórych” uczelni stwierdziła, że w 1972 r. regularne zajęcia prowadzone były tylko w 28 miejscach³⁶, zaznaczyć jednak wypa-

³⁰ F. Bolek, *Polish in 32 Institutions of Higher Learning in the U.S.*, AATSEEL, Buffalo, 1945.

³¹ A.P. Coleman, *American Area and Language Courses in Slavic and East European Studies, 1946–47*, „The American Slavic and East European Review”, V, 1946, 162–169.

³² F. Bolek and A.P. Coleman, *Polish in 48 Institutions of Higher Learning in the U.S.*, Wilkes-Barre, 1946.

³³ A.P. Coleman, *A Report on the Status of Russian and Other Slavic Languages in the Educational Institutions of the United States, Its Territories, Possessions and Mandates, with Additional Data on Similar Studies in Canada and Latin America*, AATSEEL, New York, 1948.

³⁴ S. Słuszka, *Polish Language Teaching in America*, „Polish American Studies”, VIII, 1–2, 1951, 29–34.

³⁵ W. Kirkconnel, *The Place of Slavic Studies in Canada*, „Slavistica”, 31, 1958, 9–10; W.J. Rose, *Slavonic Studies in the University of British Columbia*, „The Slavonic and East European Review”, XXXVII, 89, 1959, 249. Także: V.O. Buyniak, *Slavic Studies in Canada: An Historical Survey*, „Canadian Slavonic Papers”, IX, 1, 1967, 3–23. O polskich pisarzach w Kanadzie: *Seven Polish Canadian Poets. An Anthology*, ed. by W. Iwaniuk and F. Śmieja, foreword by Z. Folejewski, Toronto, Polish Canadian Publishing Fund, 1984; F. Śmieja, *Pisarze polscy w Kanadzie*, w: T.V.J. Bujnowski, red., *Literatura polska na obczyźnie*, Londyn, Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie, 1988; B. Czaykowski, *Polish Writing in Canada: A Preliminary Survey*, ed. by M.S. Batts, Ottawa, Department of the Secretary of State of Canada, 1988.

³⁶ M. Pruska-Munk, *A Survey of Usage and Adequacy of Polish Language Textbooks in U.S. Higher Education*, „The Polish Review”, XIX, 2, 1974, 119–122.

da, że tylko 21 wykładowców języka odpowiedziało na jej ankietę³⁷. Inna ankietą rozesłana przez Lidię Woytak pomiędzy majem 1978 a październikiem 1979 roku wykazała³⁸, że 46 uczelni w Stanach Zjednoczonych prowadziło zajęcia z języka polskiego. Jednakże 13 instytucji nie odpowiedziało na tę ankietę, zaś według „The Polish Review” poza danymi przytaczanymi przez Woytak zajęcia polonistyczne były prowadzone jeszcze na kilku innych uniwersytetach w Ameryce.

Ankieta przeprowadzona przez Modern Language Association (MLA) w 1980 roku wymieniła 58 instytucji z językiem polskim wraz z 1268 studentami. Następne ankietę będąc dziełem MLA, a także Leonarda Polakiewicza, z r. 1994 wykazywały³⁹, że wykładano język polski na 60 uczelniach, z przeciętną liczbą ok. 900 studentów na semestr. Lista MLA z jesieni 1999, cytowana przez Alexa Kurczabę, zawiera 725 studentów⁴⁰.

³⁷ Sondáže tego typu są zazwyczaj niepełne.

³⁸ L. Woytak, *Polish Language Course Offerings and Textbook Usage at Colleges and Universities in the United States*, „The Polish Review”, XXV, 3–4, 1980, 90–104.

³⁹ L.A. Polakiewicz, *Teaching Polish in the United States: Past and Present*, „The Polish Review”, XLI, 1996, 2, 131–155. Także: *PLASA Directory of U.S. Institutions of Higher Education and Faculty Offering Instruction in Polish Language, Literature, and Culture 1996–97*, comp. by L.A. Polakiewicz, New York, The Polish Institute of Arts and Sciences of America, Inc., 1997.

⁴⁰ A.S. Kurczaba, *Polish Studies in American Higher Education*, „The Sarmatian Review”, January 2001, 769–771. Wśród licznych komentarzy na temat stanu polonistyki i polskich studiów w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie zob. np.: D. Bienkowska, *Polish Studies in North America*, „The Polish Review”, XIV, 3, 1969, 86–89; E.M. Thompson, „Upupianie”, *Walter Benjamin and Polish studies in postwar America*, „The Polish Review”, XXXIII, 4, 1988, 419–429; kwestionariusze w: „Teksty Drugie”, 1/2, 1992, 97–149 i w „The Sarmatian Review”, 2, 1994; T. Witkowski, *Od polonistyki do polityki*, „Periphery”, 1, 1, 1995; J. Maurer, *Z pamiętnika amerykańskiego polonisty*, „Pamiętnik Literacki” [London], 22, 1997, 34–39; J.R. Krzyżanowski, *Złote półwiecze polonistyki w USA*, „Nauka Polska. Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój”, VI (XXXI), Lublin: Instytut Wydawniczy „Daimonion”, 1997, 107–119; S. Dubisz, A. Nowicka-Jeżowa, J. Świąch, red., *Polonistyka na świecie*, Warszawa, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2001; P. Wilczek, red., *Polonistyka w Ameryce Północnej*, „Postscriptum”, 2001, 37–38; A. Frajllich-Zajac, *Student polonistyki, ambasador polskości*, „Polonistyka”, 5, 2001, 302–304; W.T. Miodunka, *Intelektualiści, poloniści, studenci i polonistyka amerykańska: Na marginesie numeru specjalnego „Postscriptum” poświęconego polonistyce w Ameryce Północnej*, „Przeгляд Polonijny”, 28.1 (103), 2002, 81–97. Ostatnio na temat obecnego stanu polonistyki wypowiedzieli się: A. Schenker, *Czy polonistyka na zachodnich uczelniach przetrwa koniec zimnej wojny?*, „Fakt” www.efakt.pl/artykuly/artykul.aspx/Artykul/48089 (dostęp: 17.02.2005); Z. Najder, *Polonistyka, Ameryka i archiwum Herberta*, „Fakt” www.efakt.pl/artykuly/artykul.aspx/Artykul/48693 (dostęp: 17.02.2005); E.M. Thompson, *Sila literatury i sila państwa. O polonistyce po amerykańsku*, „Fakt” www.efakt.pl/artykuly/artykul.aspx/Artykul/50966 (dostęp: 16.02.2005); T. Trojanowska, *Polonistyka w Ameryce Północnej*, „Nowy Dziennik”, 19 maja, 2006; K.S. Olszer, *Polonistyka po amerykańsku*,

Alex Kurczaba podaje, że na samym tylko Uniwersytecie Illinois w Chicago przeszło 460 studentów zapisało się na zajęcia polonistyczne w roku akademickim 1999/2000. Lista MLA z 2002 r. zawiera 1053 studentów języka polskiego. Natomiast Center for Advanced Research on Language Acquisition (CARLA) na Uniwersytecie Minnesota zarejestrowało 105 uczelni w Stanach i 9 w Kanadzie z zajęciami z języka polskiego w 2006 roku⁴¹.

Ważniejsze niż liczba uniwersytetów i programów są jednak nazwiska i osiągnięcia polskich naukowców i wykładowców w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Już wstępna, alfabetyczna lista nazwisk przedstawiona tutaj świadczy o skali zjawiska i roli uczonych, gdyż to właśnie dzięki nim, ich działalności i publikacjom studia nad językiem i literaturą polską znalazły odrębne miejsce wśród akademickich dyscyplin w college'ach i uniwersytetach. I to pomimo tego, że niektórzy z nich nie byli wcale polonistami z wykształcenia. To dzięki ich wysiłkom powstało tak wiele książek, podręczników, artykułów i recenzji, to oni promowali język polski i literaturę na kontynencie północnoamerykańskim i zasiadali w licznych komitetach redakcyjnych. Wyniki swych badań prezentowali na kongresach, konferencjach, sympozjach i zjazdach, np. PIASA, AAASS, AATSEEL, MLA, i ogłaszali je drukiem w „Canadian Slavonic Papers”, „Slavic Review”, „Slavic and East European Journal”, „The Polish Review” i „The Sarmatian Review”, jak również w wielu północnoamerykańskich pismach poświęconych literaturze, teatrowi i językoznawstwu⁴².

Pracując często w odległych od siebie miejscach, nauczyciele języka i literatury prowadzili zajęcia językowe na wszystkich poziomach oraz wykłady z literatury i seminaria. Pod ich kierownictwem studenci zdobywali dyplomy magistrów i doktorów oraz uczestniczyli w stypendialnych współzawodnictwach. Odcięci przez lata od materiałów dostępnych

„Nowy Dziennik”, 21 lipca, 2006; A. Gąsienica-Byrcyn, *Polonistyka północnoamerykańska*, „The Tatra Eagle”, 59, 2, 2006 i szczególnie H. Filipowicz, A. Karcz, T. Trojanowska, red., *Polonistyka po amerykańsku. Badania nad literaturą polską w Ameryce Północnej (1990–2005)*, Warszawa, IBL PAN, 2005 oraz H. Filipowicz, *What Good Are Polish Literary Studies in the United States?*, „Slavic and East European Journal”, 50, 1, 2006, 117–34.

⁴¹ www.carla.umn.edu/lctl/db/index.html (dostęp: 06.01.2007). Trzeba tutaj dodać, że według danych National Center for Education Statistics, ogłoszonych w *Digest of Education Statistics*, 2006, w Stanach Zjednoczonych w roku 2005 znajdowało się 4140 uczelni.

⁴² G.C. Rappaport omawia temat *Slavic and East European Linguistics* w: *SEEJ: A Half-Century of Scholarship*, „Slavic and East European Journal”, 50, 1, 2006, 97–116.

w Polsce, pisali własne podręczniki, tworzyli programy komputerowe i audiowizualne. Dodatkowo organizowali lokalne konferencje i sympozja, wystawy i przeglądy filmowe oraz zapraszali naukowców z innych uniwersytetów, także z Polski. Zajmowali się sprowadzaniem książek z kraju do bibliotek uniwersyteckich i prowadzili wymiany z bibliotekami, szczególnie w okresie zimnej wojny, kiedy książki z Zachodu stanowiły rzadkość w Polsce. Brali czynny udział w działalności lokalnych grup polonijnych, prowadząc kursy wieczorowe lub wykłady pozauniwersyteckie. Uwierzytelniali też dyplomy studentów i absolwentów z Polski i występowali w imieniu Polski w prasie, radiu i telewizji. Przy tym wszystkim angażowali się niestrudzenie w akcje humanitarne, aby nieść pomoc moralną i materialną rodakom w kraju.

Działalność ta odbywała się w trudnych warunkach. Przez większą część XX wieku polscy naukowcy w Ameryce Północnej nie mogli liczyć na pomoc ze swego kraju ojczystego. Polska przez całe dziesięciolecia znajdowała się w sytuacji kraju kolonialnego, a następnie postkolonialnego i nie mogła ani wspomagać swoich rodaków za granicą, ani też zwracać się bezpośrednio do opinii publicznej na świecie. Dlatego też społeczeństwo północnoamerykańskie nie mogło wyrobić sobie jasnego wyobrażenia o politycznej i ekonomicznej sytuacji w Polsce, ani też poznać historii, kultury i literatury kraju polskiej emigracji. Co gorsza, w sytuacji, kiedy Polacy nie mogli mówić swobodnie we własnym imieniu, ich miejsce zajęli albo naukowcy reprezentujący interesy państw totalitarnych, albo zachodni intelektualiści, często o liberalnych poglądach, co było charakterystyczne dla północnoamerykańskich uczelni. Ponieważ polonistyka znajdowała się na wydziałach sławistycznych, zdominowanych przeważnie przez rusycystów lub sowietologów, poloniści często nie znajdowali tam właściwego zrozumienia i poparcia, spotykając się czasem z szykanami. Dodać do tego trzeba, że dziekani i rektorzy, zainteresowani przede wszystkim liczbą zapisów na studia, starali się ograniczać zajęcia i programy polonistyczne i niechętnie angażowali do pracy wykładowców języka polskiego. Brak zainteresowania językami obcymi i przedmiotami humanistycznymi ze strony władz akademickich sprawiał dodatkowo, że programy polonistyczne były często zawieszane.

Ogólną sytuację pogarszał także niedostateczny stopień zainteresowania studiami polonistycznymi ze strony samej społeczności polonijnej w Ameryce. Konsekwencją tego była nikła pomoc materialna dla uniwer-

sytetów oraz stosunkowo mała ilość studentów polskiego pochodzenia wybierających studia polonistyczne. W okresie powojennym dywersyjna działalność władz komunistycznych, wspomaganych przez różnorodne instytuty polonijne i konsulaty, które współpracowały w celu infiltracji polskich placówek i grup w Ameryce, sprawiała z kolei, że praca naukowców napotykała na dodatkowe trudności, szczególnie gdy byli to emigranci świeżo przybyli do Stanów i Kanady⁴³.

Mimo tych niesprzyjających okoliczności północnoamerykańscy naukowcy wnieśli też swój wkład w rozwój polonistyki krajowej. Korzystając ze zdobyczy zachodniej humanistyki i ciesząc się tam uznaniem tradycji niezależnych badań, amerykańscy poloniści tworzyli oryginalne prace z zakresu językoznawstwa i literatury. Wielu z nich wyjeżdżało do Polski, biorąc udział w kongresach, konferencjach, warsztatach i sympozjach. Wykładali także na krajowych uniwersytetach i organizowali wystawy oparte na materiałach z Ameryki Północnej. Ogłaszali drukiem książki w Polsce, często w tłumaczeniu, udostępniali też materiały w internecie. Znajdowały one zastosowanie w programach nauczania języka polskiego jako obcego⁴⁴. Od lat profesorowie-poloniści z Ameryki odwiedzają ze swoimi studentami uczelnie w kraju w ramach organizowanych szkół letnich języka polskiego i kultury polskiej, szczególnie na Uniwersytecie Jagiellońskim, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Uniwersytecie Śląskim, z niewątpliwym pożytkiem także dla tych uczelni.

Lista naukowców

Nike V. Agman	Yale University
Alex Alexander	Hunter College
Walter W. Arndt	University of North Carolina
Ewa Bachmińska	Webster University, St. Louis
Barbara Bacz	Laval University
Joachim A. Baer	University of North Carolina at Greensboro
Henryk Baran	SUNY at Albany
Anna Barańczak	Harvard University
Stanisław Barańczak	Harvard University
Lee A. Becker	Indiana University
Iwona Bednarczyk-Jolley	Brigham Young University

⁴³ Zob. np. S. Cenckiewicz, *Oczami bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Kraków, Arcana, 2004, szczeg. II. „Emigranda”.

⁴⁴ H. Filipowicz et al., *Polonistyka po amerykańsku...*, 10.

Justyna Beinek	Indiana University
Eve K. Belfoure	Dundalk Community College, Maryland
Robert Belknap	Columbia University
Christina Bethin	SUNY at Stony Brook
Danuta Bieńkowska	University of Toronto
Thomas E. Bird	Queens College
Sigismund S. Birkenmajer	Pennsylvania State University
Magda Blackmore	University of Manitoba
Rudi Blaser, T.A.	Ohio State University
Leon T. Błaszczuk	New York University
Edyta Bojanowska	Harvard University
Francis Bolek	Alliance College
Alicja Boruta-Sadkowski	University of Northern Iowa
Kazimierz Braun	SUNY at Buffalo
Joseph J. Brenckle	Stanford University
Evelyn C. Bristol	University of Illinois at Urbana-Champaign
Angela Britlinger	Ohio State University
Ervin C. Brody	Farleigh Dickinson University
Russell E. Brown	SUNY at Stony Brook
Wayles Brown	Cornell University
Mieczysław E. Buczkowski	University of Oregon
Metchie J.E. Budka	Harvard University
Bohdan Budurowycz	University of Toronto
Kazimierz Bulas	Rice University
Andrzej Busza	University of British Columbia
Victor O. Buyniak	University of Saskatchewan
Christopher J. Caes	University of Florida
Jacob Caflisch	University of South Florida
Alice-Catherine Carls	University of Tennessee at Martin
Bogdana Carpenter	University of Michigan, Ann Arbor
John Carpenter	University of Michigan, Ann Arbor
Clare Cavanagh	Northwestern University
Patricia R. Chaput	Harvard University
Barbara Citko	University of Washington
Toby Clyman	SUNY at Albany
Paul Coates	McGill University, Montreal
Arthur P. Coleman	Columbia University
Marion M. Coleman	Alliance College
Daniel E. Collins	Ohio State University
Frank Corliss	Wayne State University
Gordana Crnkovic	University of Washington
Bogdan Czaykowski	University of British Columbia
Edward J. Czerwinski	SUNY at Stony Brook

Anna Dadlez	Saginaw Valley State College
Grzegorz Danowski	University of Western Ontario
Szymon S. Deptuła	University of Wisconsin–Milwaukee
John H. Dick	University of Massachusetts, Boston
Sara Dickinson	Ohio State University
Alyssa Dinega	University of Notre Dame
Alma G. Dolżenko	Alliance College
Theodore F. Domaradzki	University of Montreal
Louis Dudek	McGill University
Dobrochna Dyrz-Freeman	Rutgers University
Maria Dzeduszycka	Columbia University
Katarzyna Dziwerek	University of Washington
William B. Edgerton	Indiana University
Victor Erlich	Yale University
Mark J. Elson	University of Virginia
Ronald F. Feldstein	Indiana University
Halina Filipowicz	University of Wisconsin-Madison
Samuel Fiszman	Indiana University
Michael S. Flier	Harvard University
Zbigniew Folejewski	University of British Columbia
Oksana Foltyn	Emory University
Paul Fox	Northwestern University
John Freedman	Harvard University
Caroline French	Stanford University
David A. Frick	University of California, Berkeley
Maurice Friedberg	University of Illinois at Urbana-Champaign
Anna Frajlich-Zajac	Columbia University
Frank S. Galassi	Manhattan Community College, CUNY
Tadeusz Z. Gasiński	University of Hawaii
George Gasyna	University of Illinois at Urbana-Champaign
Anna Gąsienica-Byrcyn	University of Illinois at Chicago
Xenia Gąsiorowska	University of Wisconsin-Madison
Daniel Gerould	Graduate Center, CUNY
Peter K. Gessner	University of Buffalo
Mieczysław Giergielewicz	University of Pennsylvania
Adam Gillon	SUNY at New Paltz
Frank Gladney	University of Illinois at Urbana-Champaign
Thomas S. Gladsky	Central Missouri State University
Kazimierz Głaz	University of Toronto
Janusz Głowacki	Columbia University
Michał Gniazdowski	Alliance College
Janina Gołąb	University of Chicago
Zbigniew Gołąb	University of Chicago

David A. Goldfarb	Columbia University
Grazyna Gonet	Defense Language Institute
Helena Gościło	University of Pittsburgh
George Grabowicz	Harvard University
Małgorzata Grabowska	University of Rochester
Yvonne Grabowski	York University
Svetlana Grenier	Georgetown University
Regina Grol	Empire State College, SUNY
Irena Grudzińska Gross	Boston University
Anna Hamling	University of New Brunswick
Tadeusz Haska	Defense Language Institute, Monterey
Ewa K. Hauser	University of Rochester
Henryk Hiż	University of Pennsylvania
Beth Holmgren	University of North Carolina at Chapel Hill
Brian Horowitz	University of Nebraska
Chris Howard	Indiana University
Małgorzata Hueckel	Duke University
Louis Iribarne	University of Toronto
Roman Jakobson	Harvard University
Laura A. Janda	University of North Carolina at Chapel Hill
Katarzyna Janicka	Rutgers University
Wasył Jaszczun	University of Pennsylvania
Wacław Jędrzejewicz	Wellesley College
Albert S. Juszczak	New York University
Izabela Kalinowska-Blackwood	SUNY at Stony Brook
Andrew Kahn	Harvard University
Marvin Kantor	Northwestern University
Gerard T. Kapolka	St. Mary's College
Andrzej Karcz	University of Kansas
Robert Karpiak	University of Waterloo
Tymoteusz Karpowicz	University of Illinois at Chicago
Bożena Karwowska	University of British Columbia
Christopher Kasparek	Berkeley University
Izabela Kenney	University of Colorado, Boulder
Watson Kirkconnell	Acadia University
Alina Klin-Norris	Wayne State University
Nina Kolesnikoff	McMaster University
Ann Komaromi	University of Toronto
Roman Koropecyjk	University of California, Los Angeles
Eleonora Korzeniowska	SUNY at Buffalo
Elizabeth Kosakowska	Columbia University
Jadwiga Kosicka	Graduate Center, CUNY
Kinga Kosmala	University of Chicago

Joanna Kot	Northern Illinois University
Jan Kott	SUNY at Stony Brook
Eugenie Zeb Kozłowski	University of Colorado, Denver
Charles S. Kraszewski	King's College, Wilkes-Barre
Manfred Kridl	Columbia University
Tadeusz Krol	Defense Language Institute
Jerzy R. Krzyżanowski	Ohio State University
Ludwik Krzyżanowski	New York University
Magnus J. Kryński	Duke University
Jan Kucharzewski	Smith College
Allen Kuharski	Swarthmore College
Frank Kujawiński	Loyola University of Chicago
Alex Kurczaba	University of Illinois at Chicago
Robert Karpiak	University of Waterloo
Franciszek Lachowicz	Sacred Heart University
Andrea Lanoux	Connecticut College
Catherine Leach	University of British Columbia
Wacław Lednicki	University of California, Berkeley
Madeline G. Levine	University of North Carolina at Chapel Hill
Eugene Linowski	Ohio State University
Krystyna Lipińska Illakowicz	Yale University
Richard Lourie	University of Toronto
Alan C. Lupack	University of Rochester
Joanna Lustanski	McMaster University
Barbara Lysakowski	City Colleges of Chicago
Stephen Macelli	University of Kansas
Jerzy J. Maciuszko	Baldwin-Wallace College, Berea
Robert A. Maguire	Columbia University
Maria Hanna Makowiecka	Bergen Community College
Ewa Małachowska-Pasek	University of Michigan, Ann Arbor
Hanka Markowicz	University of Toronto
Krystyna Matusiak	Alverno College, Milwaukee
Jadwiga Maurer	University of Kansas
Colleen McQuillen	University of Illinois at Chicago
Michał P. Markowski	University of Illinois at Chicago
Ewa Miernowska	University of Wisconsin-Madison
Michael J. Mikoś	University of Wisconsin–Milwaukee
Czesław Miłosz	University of California, Berkeley
Joanna Młynarczyk-Kurowska	University of Chicago
Frank Mocha	Loyola University of Chicago
Leo C. Moody	Ohio Wesleyan University
Albert Morawski-Nawench	Columbia University
Charles Morley	Ohio State University

Barbara Mozdierz	George Washington University
Edward Możejko	University of Alberta
Wacław Mucha	Rice University
Margarita Nafpaktitis	University of Virginia
Irene Nagurski	Polish Museum, Chicago
Thomas Napierkowski	University of Colorado at Colorado Springs
Tadeusz F. Napiórkowski	University of Wisconsin–Milwaukee
Olga Nedeljkovic	University of Illinois at Chicago
Barbara A. Niemczyk	Dickinson College
Joanna Niżyńska	Harvard University
Bożena Nowicka McLees	Loyola University of Chicago
George R. Noyes	University of California, Berkeley
Danuta Nycz	University of Buffalo
Michał Okut	University of Wisconsin-Madison
Krystyna S. Olszer	Hunter College
Magdalena Opalski	Carleton University, Ottawa
Edmund Ordon	Wayne State University
Wacław M. Osadnik	University of Alberta
Benjamin Paloff	Harvard University
Ray J. Parrot	University of Michigan, Ann Arbor
Michał K. Pawlikowski	University of California, Berkeley
Urszula Paleczek	University of British Columbia
Victor E. Peppard	University of Michigan, Ann Arbor
Maya Peretz	Washington, D.C.
George A. Perfecky	La Salle University
Agnieszka Perlińska	University of Vermont
Zdzisław Peszkowski	St. Mary's College
Gerald Pirog	Rutgers University
Artur Płaczekiewicz	University of Toronto
Zofia Pokhodnya	Brigham Young University
Krystyna Podraza	The College of New Jersey
Leonard Polakiewicz	University of Minnesota
Agnieszka Polakowska	University of Toronto
Krzysztof Polakowski	University of Rochester
Krystyna Pomorska	Massachusetts Institute of Technology
Olga Ponichtera	University of Toronto
Robert Price	University of Wisconsin-Stevens Point
Czesław Prokopczyk	SUNY at Buffalo
Małgorzata Pruska-Carroll	University of Illinois at Chicago
Irvin Radezky	Farleigh Dickinson University
Gilbert C. Rappaport	University of Texas, Austin
Joanna Radwańska Williams	SUNY at Stony Brook
Roman Retman	University of Guelph, Ontario

Theodosia S. Robertson	University of Michigan, Flint
Elizabeth Lee Roby	Indiana University
William J. Rose	University of British Columbia
Mira Rosenthal	Indiana University
Joanna Rostropowicz Clark	Rutgers University
Robert Rothstein	University of Massachusetts, Amherst
Katarzyna Rydel-Johnson	Indiana University
Elizabeth Sachs	University of Pennsylvania
Samuel Sandler	University of Chicago
Alexander M. Schenker	Yale University
Andreas Schoenle	Harvard University
Harold Segel	Columbia University
Bożena Shallcross	University of Chicago
Barbara Sharratt	University of Toronto
Jonathan Shea	Central Connecticut State University
Marci Shore	Yale University
Tatiana Sklanczenko	Indiana University
Charity Snider	Columbia University
Stanislaus Sobieniowski	Columbia University
Richard Sokoloski	University of Ottawa
Krystyna Soper	University of Michigan, Ann Arbor
Mary E. Solt	Indiana University
Jadwiga Starzec Brady	Northwestern University
Maria Stalnaker	University of North Carolina at Chapel Hill
Edward Stankiewicz	Yale University
Michael C. Steinlauf	Brandeis University
Halina Stephan	Ohio State University
Sabine Stoll, T.A.	University of California, Berkeley
Rochelle Stone	University of California, Los Angeles
M.K. Straszewicz	Columbia University
Magda Stroinska	McMaster University
Jarosław Strzemięń	Central Connecticut State University
Oscar Swan	University of Pittsburgh
Albina Swierzbinski	Jersey City State College
Mariusz Szajnert	St. Mary's College
Ireneusz Szarycz	University of Waterloo
Olga Sztein	Yale University
Florian Śmieja	University of Western Ontario
Maria Święcicka Ziemianek	Temple University
Barbara Tępa Lupack	Wayne State College, Nebraska
Tymon Terlecki	University of Chicago
Lawrence L. Thomas	University of Wisconsin-Madison
Ewa M. Thompson	Rice University

James R. Thompson	Rice University
Alan Timberlake	University of California, Berkeley
Dariusz Tolczyk	University of Virginia at Charlottesville
Charles E. Townsend	Princeton University
Tamara Trojanowska	University of Toronto
Joanna Trzeciak	Kent State University
Leon I. Twarog	Ohio State University
Henry Urbanski	SUNY at New Paltz
Adam Ulam	Harvard University
Lillian Vallee	University of Wisconsin-Madison
Robert C. Vansword	University of Alabama, Birmingham
Thomas Venclova	Yale University
Rimma Volynska	University of Waterloo
Ewa Vondran	George Washington University
Antoni Walawender	St. Mary's College
Andrzej Walicki	Notre Dame University
Beata Waller	Purdue University
Ewa V. Wampuszyc	University of Florida
Wiktor Weintraub	Harvard University
David J. Welsh	University of Michigan, Ann Arbor
Christopher Wertz	University of Iowa
Robert Wessling,	University of California, Berkeley
Christopher West	Webster University, St. Louis
Piotr Westwalewicz	University of Michigan, Ann Arbor
Walter Whipple	Brigham Young University
Francis J. Whitfield	University of California, Berkeley
Timothy Wiles	Indiana University
Reuel K. Wilson	University of Western Ontario
Tadeusz Witkowski	St. Mary's College
Halina Wittlin	New York University
Krystyna Wolańczyk	George Washington University
Curt Woolhiser	University of Texas, Austin
Janusz Wróbel	St. Mary's College
Mariusz Wróblewski	University of California, Berkeley
Zoya Yurieff	New York University
Maria Zagórska Brooks	University of Pennsylvania
Lidia Zakrzewska	Brigham Young University
Irene Zaluski	University of Illinois at Chicago
Danuta Zamojska Hutchins	Buena Vista College, Iowa
Edmund Zawacki	University of Wisconsin-Madison
Ewa Ziarek	University of Buffalo
Krzysztof Ziarek	University of Buffalo
Anke Ziolkowska	Pennsylvania State University
Konstanty Żantuan	University of Colorado

Aby w pełni ocenić zdobycze północnoamerykańskiej polonistyki, należy uwzględnić wkład, jaki w jej rozwój wniosło wielu uczonych z Polski. Przebywali oni krócej lub dłużej w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, prowadząc zajęcia uniwersyteckie wedle krajowych metod nauczania języka i literatury⁴⁵. Korzystając z poparcia licznych fundacji i stypendiów, np. Fundacji Kościuszkowskiej, Fundacji Skalnego, stypendiów uniwersytetów Central Connecticut State i Minnesota, krajowi poloniści wzmacniali lokalne programy. Ich obecność, tak jak obecność amerykańskich uczonych w Polsce, przynosiła korzyści obydwu stronom i ich uczelniom. Wyjazd do Ameryki, szczególnie w latach 1956–1989, pozwalał polskim profesorom na poznanie zagranicznych kolegów, ich osiągnięć i nowych metod badań. Te obustronne wymiany pomagały naukowcom po obu stronach oceanu w podtrzymywaniu kontaktów pomiędzy polonistyką krajową i zagraniczną.

Lista krajowych polonistów i miejsc zatrudnienia

Kazimierz Adamczyk	University of Connecticut at Storrs
Tomasz Bilczewski	Indiana University
Józef Birkenmajer	University of Wisconsin-Madison
Anna Butcher	Lock Haven University of Pennsylvania
Małgorzata Cavar	Indiana University
Przemysław Chojnowski	University of Washington, Seattle
Iwona Dembowska-Wosik	Indiana University
Witold Doroszewski	University of Wisconsin-Madison
Piotr J. Drozdowski	Indiana University
Henryk Duda	University of Ottawa
Magdalena Foland-Kugler	Indiana University
Aleksander Fiut	Indiana University
Artur Grabowski	University of Toronto
Annan Grzesiuk	Lock Haven University of Pennsylvania
Zbigniew Herbert	California State College in Los Angeles
Katarzyna Janicka	Rutgers University
Grzegorz Jankowicz	Indiana University
Jerzy Jarzębski	Harvard University
Wacław Jędrzejewicz	Wellesley College
Piotr Kajak	University of Toronto
Katarzyna Kasztenna	University of Toronto

⁴⁵ Ostatnio o polonistyce krajowej pisał J. Święch: *Polonistyka na zakreście*, w swej książce *Nowoczesność. Szkice o literaturze polskiej XX wieku*, Warszawa, PWN, 2006.

Agnieszka Karolczuk	University of Toronto
Krzysztof Koehler	University of Illinois at Chicago
Stanisław Kolbuszewski	University of Montreal
Marie Królówna	University of Wisconsin–Milwaukee
Danuta Kuenstler-Langner	University of California at Los Angeles
Julian Krzyżanowski	University of Wisconsin-Madison
	University of Michigan
	Columbia University
Maria Kuncewiczowa	University of Chicago
Jerzy Kuryłowicz	University of Wisconsin-Madison
	University of Michigan, Ann Arbor
Piotr Kwieciński	University of Michigan, Ann Arbor
Waldemar Martyniuk	Stanford University
Michał P. Markowski	Harvard University
Władysław Miodunka	Stanford University
Barbara Morcinek	Indiana University
Edyta Murawska-Klamut	Northern Illinois University, DeKalb
Aleksandra Niewiara	University of Toronto
Zdzisław Najder	Columbia University
	Yale University
	Northern Illinois University
	Michigan University
	Stanford University
Elżbieta Ostrowska	University of Pittsburgh
Violetta Próchniak	Indiana University
Danuta Pukas-Palimąka	University of Connecticut at Storrs
Jerzy Rubach	Iowa University
Jan Rybicki	Rice University
Anna Seretny	University of Toronto
Dariusz Skórczewski	Rice University
Irena Sławińska	Brown University
Lidia Stefanowska	Harvard University
Grażyna Suliga	DePaul University
Magdalena Szelc-Mays	Stanford University
	University of Connecticut
Bożena Szalasta-Rogowska	University of Toronto
Jerzy Święch	University of Minnesota
	University of Wisconsin–Milwaukee
Jolanta Tambor	University of Toronto
	University of Alberta
Wacław Turek	Stanford University
Maciej Urbanowski	University of Illinois at Chicago
Andrzej Waśko	University of Illinois at Chicago

Piotr Wilczek	University of Illinois at Chicago
Maria Zadencka	University of Illinois at Chicago
Adam Zagajewski	University of Houston
Katarzyna Zechenter	University of Kansas

Oprócz naukowców i wykładowców wielki wkład w propagowanie literatury polskiej na terenie Ameryki Północnej wnieśli tłumacze, godni następcy Jeremiasza Curtina. Stopniowo ci niezmierni ambasadory literatury przygotowali dla amerykańskich studentów liczne antologie, wypisy i opracowania, a dla amerykańskich wydawców i czytelników przekłady najnowszych dzieł. Ich wspólny wysiłek sprawił, że czytelnicy amerykańscy mogli zapoznać się z dorobkiem najwybitniejszych polskich pisarzy. Dzięki nim także literatura polska zyskała ważną pozycję w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, przynosząc międzynarodowe uznanie, a i wawrzyny literackie, plejadzie poetów, powieściopisarzy i dramaturgów, takich jak Jan Kochanowski, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Norwid, Henryk Sienkiewicz, Bolesław Prus, Władysław Reymont, a ostatnimi czasy także takich, jak Tadeusz Borowski, Gustaw Herling-Grudziński, Witold Gombrowicz, Witkacy, Bruno Schulz, Sławomir Mrożek, Stanisław Lem, Tadeusz Różewicz, Zbigniew Herbert, Czesław Miłosz i Wisława Szymborska.

Lista tłumaczy

Elizabeth Abbott, Halina Ablamowicz, Christopher Adam, Robert C. Albrecht, Claire S. Allen, Jarosław Anders, Walter W. Arndt, Eileen Arthurton-Barker, W.H. Auden, Nathan M. Babad, Jerzy Bachrach, Joachim T. Baer, Julius Balbin, Stanisław Barańczak, Lucille Baron, Jens Christian Bay, Henry Beissel, Else C.M. Benecke, Nicholas Bethell, Loretta Bielawska, Samuel A. Binion, Philip Boehm, Louise Bogan, Jagna Boraks, Lillian Boraks-Nemetz, Danuta Borchardt, Krystyna Borkowska, Lucia Merecka Borski, William Brand, Angela Britlinger, Henry Britoff, David Brodsky, Krystyna Bronkowska, David Brooks, Addison Bross, Josephine Carol Brown, Metchie J.E. Budka, Thomas H. Bullick, Michael Bullock, Wolfram Burghardt, Marie Busch, Andrzej Busza, Victor Cantoski, Mrs. Matthew Carey, Angelica Caro, Bogdana Carpenter, John Carpenter, Clare Cavanaugh, Christina Cekalska, Pauline de Chary, Alexandra Chciuk-Celt, Kevin Christianson, Elizabeth Clark, Howard Clarke, Paul Coates, Peter Cochran, Arthur P. Coleman, Marion M. Coleman, John Robert Colombo, Stanley F. Conrad, Victor Contoski, Martha Walker Cook, Steve Cox, Jeremiah Curtin,

David Curzon, Magdalena Czajkowska, Francis Czarnomski, Bogdan Czaykowski, Edward J. Czerwinski, B. Dahl, Sylvia Daneel, Guy Daniels, Jan Darowski, Robin Davidson, R.A. Davies, Lawrence Davis, Barbara I. Dembkowski, Szymon St. Deptuła, Babette Deutsch, Grażyna Drabik, Max A. Drezmal, E.M. Duncan, C.S. Durer, Dorris Durst, Casimir W. Dyniewicz, Teresa Dzieduszycka, Christina Rockover Eastus, Morris Edelson, Jessica Fisher, Kimball Flaccus, Austin Flint, Piotr Florczyk, Zbigniew Folejewski, Edward M. Foley, Elinor Ford, Catharine Fournier, Caroline French, David Frick, Anna M. Furdyna, Jacek Galazka, George Gasyna, Eugene Gay-Tifft, Lola Gay-Tifft, Stefan F. Gazel, Anna Gąsienica-Byrcyn, Regina Gelb, Daniel Gerould, Eleonor Gerould, Peter K. Gessner, Bożena Gilewska, Adam Gillon, Brian Glazer, Klara Glowczewska, Janusz Głowacki, J.M. Gogol, Casimir Gonski, Mac Goodman, Renata Gorczynski, Maria de Gorgey, Steven Grad, Richard A. Gregg, George Grodziszewski, Regina Grol, Antoni Gronowicz, Norbert Guterman, Alastair Hamilton, Robert Hass, Hazel Halma Havermale, Seamus Heaney, Marc E. Heine, Cecil Hemley, Ewa Higgins, Ian Higgins, Robert Hillyer, Roslyn Hirsch, Vatslaf A. Hlasko, Daniel G. Hoffman, C.J. Hogarth, Thomas H. Hoisington, Sarka B. Hrbkova, Ewa Hryniewicz-Yarbrough, May Bumforth Humbert, Rolfe Humphries, Janusz A. Ichnatowicz, Louis Iribarne, Benjamin Ivry, Waclaw Iwaniuk, Victoria Janda, Aleksander Janta, Mary Lesniak Jeffrey, Bronislas de Leval Jezierski, Bill Johnston, N.B. Jopson, Irene Just, Michael Kandel, Tymoteusz Karpowicz, Gerard Kapolka, Jan Karasek, Ted Karkut, Bożena Karwowska, Christopher Kasparek, Joanna Kilmartin, Watson Kirkconnell, George Klieger, Czesław Knobbe, Paul W. Knoll, Michał Kobiałka, Walter Kondy, Audrey Korwin-Rodziszewski, George Korwin-Rodziszewski, Elizabeth de Kosko, Jadwiga Kosicka, Karen Kovacic, Linda Da Kowalewski, Thad Kowalski, Aaron Kramer, Charles S. Kraszewski, Leonard Kress, Victoria de Kreuter, Magnus J. Kryński, Barbara Krzywicki-Herbert, Ludwik Krzyżanowski, Frank Kujawiński, E.P. Kulawiec, Maria Kuncewiczowa, W.S. Kuniczak, Stanley Kunitz, Ann Kupnicki, Diana Kuprel, Alex Kurczaba, Marek Kusiba, Rulka Langer, I.A. Langnos, Francis D. Lazenby, Catherine S. Leach, Madeline G. Levine, Steven I. Levine, Roman Lewczyk, Gustaw Linke, Mirosław Lipinski, Richard Lourie, Ian Maclean, Robert Maguire, David Malcolm, A.M. Malecka, S. Malevsky, Ralph Manheim, Mary de Mankowski, Michael March, Barbara Marszał, Lenore G. Marshall, William Martin, Elizabeth Maslen, John Maslen, Paul Mayewski, Seymour Mayne, Gregory McDonald, Colleen McQuillen, Michael J. Mikoś, Adele Milch, Kate B. Miller, Clark Mills, Anthony Miłosz, Czesław Miłosz, Tomasz Mirkowicz, Jacqueline Mitchell, Frank Mocha, Mirosława Modrzewska, Jadwiga Morawska, Charles Morley, Irena Morska, Eric Mosbacher, Stanley W. Moss, Wiktor Moszczynski, Edward Możejko, Katarzyna Mroczkowska-Brand, Margarita Nafpaktitis, Eva Nagorski,

Leonard Nathan, Victoria Nelson, Fred J. Nichols, Alicia Nitecka, Joanna Niżyńska, George R. Noyes, Florence Noyes, Edmund Obecny, Robert O'Brien, Charlotte O'Connor-Eccles, Sharon Olds, Catherine O'Neil, Edmund Ordon, Richard Ordynski, Benjamin Paloff, Jewell Parish, Lewis S. Palen, Christina Paul, Marjorie Beatrice Peacock, Hesketh Pearson, Holly Peppe, Maya Peretz, Virginia Peterson, Mary Phelps, Robert Pinsky, Krystyna Piórkowska, Tadeusz Pióro, Kenneth Pitchford, F.S. Placzek, Irmina Płaszkiwicz-Pulc, Wiesiek Powaga, Dorothea Prall Radin, Irena Prażmowska-Coulter, Francine Prose, George Reavey, Jean Reavey, Allan Reid, Peter Rennie, Theodosia S. Robertson, Christine Rose, William J. Rose, Edward Rosen, Mira Rosenthal, Harry Roskolenko, Bogusław Rostworowski, Edward Rothert, Hadwiga Rynas, Martin Sabiniewicz, John Saly, Jennifer Scappettone, Olga Scherer-Virski, Elias J. Schwartz, Peter Dale Scott, Jadwiga Z. Sell, Thomas Seltzer, Paul Selver, Laurence Senelick, Mayne Seymour, Marci Shore, Frank Simpson, Tadeusz Sławek, Sigmund C. Slupski, Sigmund Sluszk, William Smith, Floryan Sobienioski, Paul Soboleski, Richard Sokoloski, Joseph Solomon, Helen Stankiewicz Zand, Joanna Stasinska, Joel Stern, Harry Stevens, Henry C. Stevens, Rochelle Stone, Ronald Strom, Irene Suboczewski, Ilona Ralf Sues, Oscar E. Swan, Edward A. Symanski, Konrad Syrop, Florian Śmieja, Maria Święcicka-Ziemianek, Zofia Tarnowska, Albert Teichner, O.F. Theis, John Thomas, Ewa M. Thompson, Dorothy Todd, Dariusz Tolczyk, Joan Torres, Alvin Tresselt, Joanna Trzeciak, Edna Wortley Underwood, Valentine Urbanek, Lillian Vallee, Alissa Valles, Louise Varese, Barbara Vedder, Meta de Vere, J.P. Wachowski, S.A. Walewski, Charles D. Wallis, Marie-Louise Wcisło, Leopold Wellisz, Carlton F. Wells, Carolyn D. Wells, David J. Welsh, Joanna Weschler, Lawrence Weschler, Walter Whipple, Gladys Anthony White, C.K. Williams, Reuel K. Wilson, Maia Wojciechowska, Jadwiga Wolska Sell, Elżbieta Wójcik-Leese, Benjamin Collins Woodbury, Leo Yankevich, Iza Young, Zoya Yurieff, Ewa Zak, Christopher Zakrzewski, Theodor Zawistowski, Jane Zielonko, Walter Ziemba, Bernard Ziffer, S. Żółtowska, K. Żuk-Skarszewska.

Znaczenie polonistyki amerykańskiej wzrosło także dzięki obecności polskich poetów, powieściopisarzy i dramaturgów na amerykańskich uczelniach. Wielu z nich zyskało uznanie i międzynarodową sławę. Dowiedli oni, że literatura polska, oparta na głębokiej tradycji kultury zachodniej, przepojona jest myślą religijną, a także wspiera się na wiekowym dziedzictwie. Niektórzy pisarze, np. Waclaw Iwaniuk i Henryk Grynberg czy też Kazimierz Wierzyński i Leopold Tyrmand, wzięli na siebie obowiązek mówienia otwarcie o bolesnych doświadczeniach Pola-

ków pod uciskiem totalitarnych systemów nazizmu i komunizmu w czasie drugiej wojny światowej i po niej, a także podtrzymywania ducha niepodległościowego podczas długich lat zniewolenia. Potrafili również pokazać, że Polska przetrwała swój okres kolonialny i odrodziła się, by zaistnieć na międzynarodowym forum.

Lista pisarzy⁴⁶

Jarosław Abramow-Newerly, Stanisław Barańczak, Danuta Bieńkowska, Zofia Bohdanowiczowa, Andrzej Busza, Andrzej Brycht, Tadeusz Chabrowski, Zbigniew Chalko, Roman Chojnicki, Michał Choromański, Bogdan Czaykowski, Edward Dusza, Anna Frajlich-Zajac, Jan Fryling, Kazimierz Głaz, Janusz Głowacki, Zbigniew Grabowski, Aleksander Grobicki, Henryk Grynberg, Zbigniew Herbert, Janusz A. Ihnatowicz, Waclaw Iwaniuk, Aleksander Janta, Tymoteusz Karpowicz, Franciszek Kmietowicz, Waldemar Krysiński, Jerzy R. Krzyżanowski, Maria Kuncewiczowa, Marek Kusiba, Jan Lechoń, Waclaw Liebert, Adam Lizakowski, Rafał Malczewski, Jadwiga Maurer, Czesław Miłosz, Danuta Mostwin, Róża Nowotarska, Bolesław Pomian Piątkowski, Aleksander Rybczyński, Roman Sabo, Florian Śmieja, Tymon Terlecki, Adam Tomaszewski, Ryszard Tylman, Leopold Tyrmand, Lillian Vallee, Thomas Venclova, S.A. Walewski, Melchior Wańkowicz, Kazimierz Wierzyński, Józef Wittlin, Tadeusz Wittlin, Adam Zagajewski, Aleksandra Ziółkowska-Boehm, Edward Zyman.

⁴⁶ Powyższy spis nie uwzględnia pisarzy polsko-amerykańskich i kanadyjskich piszących po angielsku na polskie tematy, na przykład: Caroline Adderson, Phil Boiarski, Anthony Bukowski, John J. Bukowczyk, Louis Dudek, Stuart Dybek, Gary Gildner, Geraldine Glodek, Michael Gnarowski, Antoni Gronowicz, John Guzłowski, Eva Hoffman, W.S. Kuniczak, Anne Michaels, John Minczeski, Linda Nemeć Foster, Leslie Pietrzyk, Krystyna Piórkowska, Jeff Poniewaz, Suzanne Strempek Shea, Edward A. Symanski i inni. Ich osiągnięcia i miejsce w polskich studiach omawiają np.: T.S. Gladsky, *Princes, Peasants, and Other Selves: Ethnicity in American Literature*, Amherst, University of Massachusetts Press, 1992; K. Majewski, *Traitors and True Poles: Narrating a Polish-American Identity, 1880–1939*, Athens, University of Ohio Press, 2003; H. Filipowicz et al., *Polonistyka po amerykańsku...*, 2006, 129–130. Bibliografię wczesnej literatury polsko-amerykańskiej opracował A.G. Kanka, *Poles in the United States-Fiction*, in: *Poland: An Annotated Bibliography of Books in English*, New York & London, Garland Publishing, Inc., 1988, 288–298.